

Η έναρξη της ζωής στο Ποινικό Δίκαιο - Η απάντηση του νέου ΠΚ στο κλασικό δογματικό ζήτημα

Κρητικού Εμμανουέλα
Φοιτήτρια 3ου έτους Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

Μολονότι η σημαίνουσα θέση που κατέχει η ζωή του ανθρώπου στην ιεραρχία των εννόμων αγαθών είναι μάλλον αναμενόμενη, καθώς εναρμονίζεται με φυσικοδικαιικές αρχές, η ασάφεια περί την οριοθέτησή της δεν μπορεί παρά να προκαλεί μεγάλη εντύπωση. Αυτό, γιατί αφενός μεν πρόκειται για μία προστατευτέα αξία που η διασάλευσή της επισύρει βαρύτατες κυρώσεις,¹ αφετέρου δε διότι βρισκόμαστε στο χώρο του Ποινικού Δικαίου, στον οποίο η σαφήνεια αξιώνεται με ιδιαίτερη ένταση (n.c.n.p.s.l. certa).

Ο ποινικός νομοθέτης, ακολουθώντας την πάγια τακτική των χωρών της ηπειρωτικής Ευρώπης αποφεύγει να προσδιορίσει αυθεντικά το σημείο έναρξης της ανθρώπινης ζωής.² Αυτή η μετριοπαθής στάση δεν οφείλεται τόσο στην πρόθεσή του να μην καταστήσει αφόρητα στατικό ένα νομοθέτημα άρρηκτα συνδεδεμένο με την ευμετάβλητη κοινωνική πραγματικότητα, όσο μάλλον στο δισταγμό του να έλθει σε ευθεία σύγκρουση με τα θρησκευτικά ειωθότα, σύμφωνα με τα οποία η ζωή άρχεται με τη σύλληψη. Φυσικά, μια τέτοια θεώρηση δεν θα

μπορούσε να γίνει δεκτή στο πλαίσιο του νομικού μας πολιτισμού, αφού θα οδηγούσε σε αποστέρηση του δικαιώματος τεχνητής διακοπής της κύησης.

Προς κάλυψη αυτού του κενού και για λόγους ενότητας της έννομης τάξης, θα μπορούσε να προταθεί συναφώς η υιοθέτηση της διδασκαλίας του Αστικού Δικαίου, όπως αυτή αποτυπώνεται στο άρθρο 35 ΑΚ. Αναλυτικότερα, η νομοθετική διατύπωση “*το πρόσωπο αρχίζει να υπάρχει μόλις γεννηθεί ζωντανό*” ερμηνεύεται έτσι ώστε να αποδίδεται στο τεχθέν η ιδιότητα του υποκειμένου δικαίου το πρώτον με τον αποχωρισμό του από το μητρικό σώμα (αποκοπή του ομφάλιου λώρου).³ Ωστόσο, κατά την απολύτως κρατούσα γνώμη, η αναλογική εφαρμογή του άρθρου 35 ΑΚ αποκλείεται, καθώς προσκρούει στη συστηματική ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα και ιδίως στο άρθρο 303 περί παιδοκτονίας, όπου ρητώς ορίζεται ότι αυτή μπορεί να τελεσθεί και κατά τον τοκετό. Η παιδοκτονία αποτελεί ειδική μορφή του εγκλήματος της

¹ Η προνομιακή αξιολόγησή της από τον νομοθέτη διαφαίνεται με ενάργεια και στην πρόσφατη τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα (ν. 4855/2021) δια της πρόβλεψης αποκλειστικής ποινής ισοβίου καθειρίζεως για το έγκλημα της ανθρωποκτονίας με δόλο.

² Ούτε ακόμη το ΕΔΔΑ δεν έχει λάβει θέση επί του ζητήματος (βλ. Υπόθεση Vo v. France)

³ Γεωργιάδης Α., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Π.Ν. Σάκκουλας, 2019, σ. 112.

ανθρωποκτονίας⁴ και ως εκ τούτου συνάγεται ότι άνθρωπος υπάρχει οπωσδήποτε και πριν την αποπεράτωση του τοκετού. Το κρίσιμο ερώτημα όμως παραμένει: πότε ακριβώς πριν την ολοκλήρωσή του αφετηριάζεται η ανθρώπινη ζωή και μαζί της η αυξημένη ποινική προστασία του υποκειμένου;

Συναφώς έχουν προταθεί πλείονες απόψεις, οι οποίες μπορούν σχηματικά να ενταχθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Η μία περιλαμβάνει θέσεις που βασίζονται σε κάποιο διαφοροποιητικό στοιχείο του ανθρώπου από το έμβρυο, ενώ η άλλη θεμελιώνεται στο γράμμα του ποινικού νόμου και στη ratio του νομοθέτη.

Πρώτη κατηγορία θεωριών: η διαφοροποίηση ανθρώπου και εμβρύου

Εισαγωγικά, οφείλουμε να αναφέρουμε ότι ο βαθμός ανάπτυξης του εμβρύου είναι μάλλον αδιάφορος για τον προσδιορισμό του μεταιχμιακού σημείου που αναζητούμε. Ακόμη και κατά το στάδιο της βιωσιμότητας (24η εβδομάδα κύησης), οπότε δηλαδή το έμβρυο θα μπορούσε να ζήσει υποβοηθούμενο και εκτός του μητρικού σώματος, δεν γίνεται λόγος για άνθρωπο. Αυτό διαφαίνεται από τις νομοθετικές επιλογές κατά το τελευταίο τρίμηνο της κύησης (ΠΚ 304 παρ. 4 περ. γ'). Μολονότι, δηλαδή, ως προς το απόλυτο έννομο αγαθό της ζωής δεν χωρούν κατ' αρχήν σταθμίσεις, το έμβρυο, κατά το χρόνο αυτό (ενν. της βιωσιμότητας), είναι "έκθετο" στη δυνατότητα επιτρεπτής διακοπής της κύησης όχι μόνο σε περίπτωση κινδύνου της μητέρας (ιατρική ένδειξη), αλλά και εφόσον διαπιστωθεί σοβαρή παθογένειά του (ευγονική ένδειξη), όπως ορίστηκε στον Κώδικα του 2019. Η λειτουργία των ενδείξεων ως ειδικών

λόγων άρσης του αδίκου (βλ. ΠΚ 20), αλλά ιδίως η τάση επέκτασης του χρονικού τους ορίου, έτσι ώστε να καταλαμβάνουν κι άλλες εξ αυτών -πέραν της ιατρικής που παραδοσιακά εκτείνεται σε όλη της διάρκεια της κυοφορίας- το κρίσιμο στάδιο της βιωσιμότητας, μαρτυρά πως ο νομοθέτης εκλαμβάνει το βιώσιμο έμβρυο ως "κάτι λιγότερο" από άνθρωπο. Επομένως, όταν γίνεται λόγος για «διαφοροποιητικά στοιχεία» στην πρώτη κατηγορία απόψεων, αυτά έχουν την έννοια κάποιων γεγονότων που σηματοδοτούν εξωτερικά -και όχι λειτουργικά- την αυτονόμηση της νέας ζωής.

Η πρώτη χρονικά θεωρία που προτάθηκε στην ποινική επιστήμη από τον Liszt ταυτίζει την απαρχή της ζωής του ανθρώπου με την έναρξη της αναπνοής από τους πνεύμονες και όχι πια από τον πλακούντα. Ωστόσο, δεν βρήκε απήχηση στην Ελλάδα,⁵ καθώς το εν λόγω κριτήριο θεωρήθηκε υπερβολικά ρευστό, μιας που είναι δυνατόν οι δύο τύποι αναπνοής να συνυπάρξουν κατά τη διάρκεια του τοκετού, αν μπει αέρας από τον κόλπο, ή ακόμη και μετά την έξοδο του νεογνού, ωστόσο αποκοπεί ο ομφάλιος λώρος.⁶ Είναι δε δυνατόν να μην έχει ξεκινήσει η αυτόνομη αναπνοή από τους πνεύμονες και μετά τον πλήρη αποχωρισμό από το μητρικό σώμα.⁷

Δεύτερη κατηγορία θεωριών: η έναρξη της διαδικασίας του τοκετού

Καταλείποντας σκοπίμως τη δεύτερη άποψη της πρώτης κατηγορίας θεωριών για το τέλος της παρούσας μελέτης, μεταβαίνουμε στη δεύτερη κατηγορία, σύμφωνα με την οποία η ζωή αφετηριάζεται με την έναρξη της

⁴ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Εγκλήματα κατά της ζωής (Άρθρα 299-307 ΠΚ), Σάκκουλας, 2001, σ. 609.

⁵ Μπέκας Γ., Η προστασία της ζωής και της υγείας στον Ποινικό Κώδικα, Π.Ν. Σάκκουλας, 2004, σ. 53 (παρ. 168).

⁶ Ο.π. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., σ. 72.

⁷ Βούλτσος Π., Ψαρούλης Δ., Ιατρικό Δίκαιο - Στοιχεία Βιοηθικής, University Studio Press, 2021, σ. 116.

διαδικασίας του τοκετού. Αυτό γιατί, όπως ειπώθηκε παραπάνω, το έγκλημα της παιδοκτονίας, που έχει ως υλικό αντικείμενο “*παιδί*”, άρα άνθρωπο, μπορεί να τελεσθεί και “*κατά τον τοκετό*”. Η άποψη αυτή προέρχεται από τη Γερμανία και τελεί σε εναρμόνιση με το καταργηθέν σήμερα άρθρο 217 ΓερμΠΚ (StrGB). Πιο συγκεκριμένα, στη γερμανική θεωρία η απάλειψη της εν λόγω διάταξης από τον Κώδικα, εκλαμβάνεται ως αναγκαία κατάργηση ενός παρωχημένου προνομίου για τις άγαμες μητέρες, που προέβαιναν σε παιδοκτονίες και όχι ως νομοθετική μετατόπιση του σημείου έναρξης της ανθρώπινης ζωής.⁸ Πέραν τούτου, η έλξη του ορίου μεταξύ εμβρύου και ανθρώπου προς τα πίσω εξυπηρετεί την κοινωνική αναγκαιότητα για αυξημένη προστασία της εν γενέσει ζωής κατά το ιδιαζόντως επικίνδυνο στάδιο του τοκετού.

Σημειωτέον, ωστόσο, ότι και ως προς το χρόνο έναρξης του τοκετού έχουν υποστηριχθεί διαφορετικές γνώμες. Αρχικώς, θεωρήθηκαν ως εύλογη αφετηρία οι ωδίνες του τοκετού γενικώς. Η πρόοδος όμως της ιατρικής επιστήμης και η διάκριση των ωδίνων σε πόνους διαστολής (προετοιμάζουν τα όργανα του μητρικού σώματος για την εξώθηση), εξώθησης (συντείνουν στην έξοδο του τικτομένου) ή προπαρασκευαστικούς (διαπνέουν όλη την περίοδο εγκυμοσύνης, ιδίως όμως το τελευταίο διάστημα αυτής, επέχοντας προειδοποιητικό ρόλο) συσκότισαν τα πράγματα⁹. Προοδευτικά τα δύο άκρα απορρίφθηκαν, το μεν (προπαρασκευαστικοί πόνοι) ως πολύ πρώιμο και ασύμβατο με τον τοκετό, το δε (πόνοι εξώθησης)¹⁰ ως πολύ όψιμο, καθώς τότε αυτός έχει σχεδόν ολοκληρωθεί. Έτσι, επικράτησε στη Γερμανία η άποψη ότι η

ζωή άρχεται με την έναρξη των πόνων διαστολής, οι οποίοι σηματοδοτούν την απαρχή της διαδικασίας του τοκετού.¹¹

Μολαταύτα, οι ωδίνες διαστολής είναι, αφενός, δύσκολο να διακριθούν και, αφετέρου, μπορεί να υποχωρήσουν και να επανέλθουν, δημιουργώντας ανασφάλεια δικαίου.¹² Κατά συνέπεια, παρ’ ημίν διατυπώθηκε από τον Ανδρουλάκη η κλασική θέση, κατά την οποία “*η ανθρώπινη ιδιότητα αποκτάται όταν, αδιακρίτως συμπτωμάτων, εκκινήσει η φυσική εκείνη αλληλουχία φάσεων, η οποία, κατά τα διδάγματα της μαιευτικής επιστήμης οδηγεί αδιαλείπτως στην ολοκλήρωση της γέννησης.*”¹³ Μάλιστα, προκειμένου να τεθούν εκτός του ανωτέρω ρυθμιστικού πεδίου οι εντελώς πρόωροι τοκετοί που αποτελούν ουσιαστικά αποβολές, ο Μπέκας προτείνει μία συσταλτική ερμηνεία του όρου “*τοκετός*”, λογίζοντάς τον ως “*μία διαδικασία που έχει πιθανότητες να οδηγήσει σε έξοδο από το μητρικό σώμα ζωντανού ανθρώπου*”.¹⁴

Η θεωρία της εμφάνισης στον εξωτερικό κόσμο και η πρόσφατη νομοθετική της επίρρωση (νέος ΠΚ)

Η ως άνω άποψη υποστηρίζεται από σημαντικό μέρος της θεωρίας και της νομολογίας, τείνοντας να επικρατήσει συμφώνως προς το γερμανικό πρότυπο, το οποίο παραδοσιακά επιδρά καταλυτικά στην ελληνική ποινική επιστήμη. Ωστόσο, παλαιόθεν είχε προταθεί ισχυρότατος αντίλογος. Ο λόγος βέβαια για την θεωρία της εξωτερίκευσης, η οποία εντάσσεται συστηματικά στην πρώτη κατηγορία απόψεων που εξετάσαμε ανωτέρω. Μολονότι δεν πρόκειται για μία νέα γνώμη,

⁸ Roxin C., Schroth U., Handbuch des Medizinstrafrechts, Boorberg, 2007, σ. 166.

⁹ Ο.π. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., σ. 76-77.

¹⁰ Welzel H., Das Deutsche Strafrecht, De Gruyter, 1969, σ. 280.

¹¹ Saerbeck K., Beginn und Ende des Lebens als Rechtsbegriffe, De Gruyter, 1974, σ. 95.

¹² Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σ. 8.

¹³ όπως ακριβώς, Ανδρουλάκης Ν., Ποινικόν Δίκαιον Ειδικόν Μέρος, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1974, σ. 22.

¹⁴ Ο.π. Μπέκας Γ., σ. 55.

καθώς την εισήγαγε παρ' ημίν πρώτος ο Χωραφάς,¹⁵ συντάκτης του ΠΚ του 1950, φαίνεται πλέον να υιοθετείται και αυθεντικά στο νέο ΠΚ.¹⁶

Πιο συγκεκριμένα, κατά τη θεωρία της εξωτερίκευσης, άνθρωπος υπάρχει μόλις εμφανισθεί έστω και κατά ένα μέρος στον εξωτερικό κόσμο -ενώ σε μια άλλη εκδοχή της που κρατεί στην Αγγλία και στην Κύπρο¹⁷, απαιτείται πλήρης έξοδος. Προς επίρρωση της θέσης αυτής υπό το προϋσχύσαν καθεστώς η Συμεωνίδου-Καστανίδου υπογράμμισε ότι η έννοια του ανθρώπου είναι περιγραφική και ως εκ τούτου δεν μπορεί να απέχει από το κοινωνικό της νόημα, που τον εκλαμβάνει ως αυτοτελή κι ανεξάρτητη οντότητα.¹⁸ Η “αντιληψιμότητα”¹⁹ του υλικού αντικειμένου του εγκλήματος στον εξωτερικό κόσμο είναι αναγκαίο εχέγγυο της ασφάλειας δικαίου και δεν αναπληρώνεται από την έμμεση παρατήρηση που επιτρέπουν τα σύγχρονα τεχνικά μέσα ήδη από τα πρώτα στάδια της κύησης.²⁰ Αυτό γιατί, όπως ορθά παρατηρεί ο Χαραλαμπίδης, κρίσιμη είναι ιδίως η κοινωνική και όχι μόνο η ιατρική - ενδοσκοπική αντιληψιμότητα.²¹ Είναι άλλωστε γεγονός ότι καθένας που εγκληματεί θα πρέπει να είναι σε θέση να γνωρίζει τη στιγμή της πράξης ποιο είναι ακριβώς το άδικο που έθεσε (Σ. 7 παρ. 1), κάτι που είναι πρακτικά δυσχερές έως αδύνατον, όταν για τη διακρίβωση της

έναρξης της ανθρώπινης ζωής προσαπαιτείται πρόσβαση σε τεχνικά εποπτικά μέσα ή χρειάζονται ιατρικές γνώσεις περί συμπτωμάτων. Ιδίως ως προς τα τελευταία μάλιστα έχουν, όπως προειπώθηκε, διατυπωθεί επιφυλάξεις περί ασάφειας (βλ. ανωτέρω), αφού καθιστούν μόνο ex post δυνατή την αξιολόγηση ότι πράγματι εκκίνησε η διαδικασία του τοκετού.²² Δεν είναι βέβαια ποινικοδογματικά αποδεκτό να συνδέεται το άδικο που έθεσε ο δράστης με ένα μελλοντικό και αβέβαιο γεγονός (τοκετός), ούτε μπορεί να εξαρτάται ο νομικός χαρακτηρισμός μιας πράξης, όχι από το άδικο της συμπεριφοράς, αλλά από το δόλο του πράττοντος.

Επιπλέον, αμφισβητείται εντόνως η θεώρηση του άρθρου 303 ΠΚ περί παιδοκτονίας ωσάν αυτή να περιλαμβάνει αυθεντικό προσδιορισμό της αρχής της ζωής. Αυτό γιατί η νομοθετική διατύπωση, κατά την οποία “παιδί” υπάρχει και “κατά τον τοκετό”, δεν εννοεί απαραίτητα από την αρχή του. Ο φυσιολογικός τοκετός αποτελείται από τρία στάδια, εκ των οποίων το πρώτο διαρκεί ως το πέρας των συσπάσεων διαστολής, το δεύτερο περιλαμβάνει τις ωδίνες εξώθησης και το τρίτο αφορά στη διαδικασία αποπεράτωσης του τοκετού με τον αποχωρισμό του εμβρύου από το μητρικό σώμα.²³ Κατά συνέπεια, η θεωρία της εξωτερίκευσης κάθε άλλο παρά προσκρούει στη

¹⁵ Χωραφάς Ν., Ελληνικόν Ποινικόν Δίκαιον (Τόμος Β'), Εκδοτικόν Βιβλιοπωλείον «Το Νομικόν» Νικ. Α. Σάκκουλας, 1945, σ. 7.

¹⁶ Ναζίρης Ι., Ζητήματα διαχρονικού δικαίου που απορρέουν από την εφαρμογή των διατάξεων του νέου Ποινικού Κώδικα (Μέρος Β'), Ποινική Δικαιοσύνη, 2/2020, σ. 180.

¹⁷ Τζώρτζης Γ., Εγκλήματα κατά της ζωής και της υγείας στο Κυπριακό Ποινικό Δίκαιο, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1991, σ. 78-79.

¹⁸ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Εγκλήματα κατά της ζωής (Άρθρα 299-307 ΠΚ), Σάκκουλας, 2001, σ. 100.

¹⁹ Μανωλεδάκης Ι., Το έννομο αγαθό ως βασική έννοια του Ποινικού Δικαίου, Σάκκουλας, 1998, σ. 258.

²⁰ Μπιτζιλέκης Ν., Άνθρωπος, έμβρυο, ανθρώπινη ζωή - Κανονιστικές αντιφάσεις και υπαρξιακά αδιέξοδα, Ποινικά Χρονικά, 5/2011, σ. 327.

²¹ Χαραλαμπίδης Α., Ιατρική Ευθύνη - Νομικές και Δεοντολογικές Παράμετροι, Π.Ν. Σάκκουλας, 2016, σ. 141.

²² Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Παρατηρήσεις στην ΜΠΠλημΘεσ 20075/2013 - Ανθρωποκτονία από αμέλεια και ιατρική ποινική ευθύνη στην αρχή της ζωής, Ποινική Δικαιοσύνη, 7/2014, σ. 568.

²³ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Εγκλήματα κατά της ζωής (Άρθρα 299-307 ΠΚ), Σάκκουλας, 2001, σ. 102.

συστηματική ερμηνεία του άρθρου 303 ΠΚ, δεδομένου ότι και μετά την εμφάνιση έστω μέρους του τικτομένου στον εξωτερικό κόσμο εξακολουθούμε να βρισκόμαστε στο τρίτο στάδιο του τοκετού, κάτι που δεν αντίκειται στο γράμμα του νόμου. Ο αντίλογος που προτάσσεται εν προκειμένω, ότι τάχα η διάταξη περί παιδοκτονίας δεν διακρίνει φάσεις στον τοκετό έχει αναιρεθεί ήδη σε πραγματολογικό επίπεδο. Δυσχερώς μπορεί κανείς να φανταστεί μία έγκυο, ευρισκόμενη υπό το κράτος των οξύτατων ωδίνων του τοκετού να τελεί το έγκλημα της παιδοκτονίας ενόσω ακόμη δεν υπάρχει ούτε μέρος του νεογνού στον εξωτερικό κόσμο, ώστε να αποτελέσει αυτό πρόσφορο υλικό αντικείμενο που θα μπορούσε να τρωθεί.²⁴ Και πράγματι, αυτό επιβεβαιώνεται από το σύνολο των δημοσιευμένων υποθέσεων, καθώς ουδέποτε σημειώθηκε περίπτωση παιδοκτονίας προτού εξέλθει το τέκνο από το μητρικό σώμα.²⁵ Ο ιστορικός νομοθέτης του Ποινικού Νόμου του 1834 είχε οπωσδήποτε στο νου του το συνήθως συμβαίνον, δηλαδή την αυτουργική εγκληματική επένεργεια “μετά” την εμφάνιση του νεογνού και όχι το σπανιότερο (τρώση εντός της μητρικής κοιλίας κατά τη διάρκεια των ωδίνων). Άλλωστε, το Ποινικό Δίκαιο έχει αποσπασματικό χαρακτήρα και, κατά την κλασική διατύπωση του Bindig, ο νομοθέτης συλλαμβάνει και αναγορεύει σε έγκλημα τη χονδροειδεστέρα μορφή των πράξεων που επέχουν κοινωνικοηθική απαξία, αυτή δηλαδή που επαναλαμβάνεται μπροστά στα μάτια του.²⁶ Επομένως, η διάταξη περί παιδοκτονίας μονάχα έσχατα και όχι αφετηριακά όρια μπορεί να εισφέρει στην αναζήτηση του σημείου έναρξης της ζωής του ανθρώπου. Δηλαδή, ναι μεν δεν απαντά στο ερώτημα “πότε ακριβώς”, αλλά

σίγουρα δίνει ξεκάθαρη απάντηση στο ερώτημα “μέχρι πότε μπορεί να αρχίζει η ζωή”, αφού αυτή είναι αδύνατον να αφετηριάζεται μετά την αποπεράτωση της διαδικασίας του τοκετού, καθώς σε μια τέτοια περίπτωση η διατύπωση του 303 ΠΚ «κατά τον τοκετό» θα έμενε γράμμα κενό.

Το ισχυρότερο όμως επιχείρημα υπέρ της θεωρίας της εξωτερίκευσης αντλείται σήμερα από τις νεοεισαχθείσες διατάξεις 304 παρ. 5 και 304Α παρ. 2 ΠΚ, όπου τυποποιούνται ορισμένες προσβολές του εμβρύου από αμέλεια. Ειδικότερα, είναι αξιόποινος όποιος “κατά την πραγματοποίηση προγεννητικού ελέγχου μετά την εικοστή εβδομάδα της κύησης ή κατά τη διάρκεια του τοκετού και πριν την εμφάνιση του παιδιού στον εξωτερικό κόσμο” από αμέλεια προκαλεί διακοπή της κύησης, βαριά βλάβη στο έμβρυο, κάποια βαριά πάθηση ή ακόμη και το θάνατο του νεογνού. Λαμβάνοντας επομένως υπόψιν τη συστηματική διάταξη του νέου ΠΚ, όπου πλέον το ΙΕ’ κεφάλαιο διακρίνεται σε δύο υποκεφάλαια εκ των οποίων το πρώτο τιτλοφορείται “Εγκλήματα βλάβης της ζωής του ανθρώπου” και το δεύτερο “Προσβολές του εμβρύου”, καταλήγουμε στο εύλογο συμπέρασμα ότι εφόσον η “τελευταία” χρονικά προσβολή κατά του εμβρύου είναι εφικτή “πριν την εμφάνιση του παιδιού στον εξωτερικό κόσμο”, τότε κατά λογική ακολουθία αυτό είναι και το οριακό σημείο μεταξύ εμβρύου και ανθρώπου. Με αυτή τη νομοθετική παρέμβαση μάλιστα, εξυπηρετήθηκε και η σκοπιμότητα της αρτιότερης προστασίας του εμβρύου κατά το πλέον επικίνδυνο για αυτό στάδιο του τοκετού. Υπό το προϋσχύσαν δίκαιο, επόμενο και δικαιολογητικώς σκόπιμο ήταν να έλκεται προς τα πίσω ο χρόνος έναρξης της

²⁴ Μπαλάς Σ., Παρατηρήσεις στην ΑΠ (Ποιν) 1033/2016 - Η “έναρξη της ζωής” ως διαχρονικό πρόβλημα του ποινικού δικαίου: αμφισβήτηση της σημασίας της διάταξης της παιδοκτονίας (άρθρο 303 ΠΚ) για τον προσδιορισμό της, Ποινική Δικαιοσύνη, 4/2018, σ. 387.

²⁵ 1461/2019 ΠλημΑθ, διαθέσιμη σε: Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών “ΝΟΜΟΣ”, 63/1995 ΣυμβΠλημΜυτ διαθέσιμη σε: Ποινικά Χρονικά 1996, σ. 124

²⁶ Ο.π. Ανδρουλάκης Ν., σ. 9 (παραπ. 10).

ανθρώπινης ζωής,²⁷ ώστε να προστατεύεται το τικτόμενο από τα ιατρικά σφάλματα μέσω των διατάξεων της ανθρωποκτονίας και των σωματικών βλαβών από αμέλεια, καθώς δεν τυποποιούνταν αυτοτελή εγκλήματα εξ αμελείας σε βάρος του. Πλέον όμως, το πάγιο αίτημα της θεωρίας για κάλυψη αυτού του νομοθετικού κενού έχει ικανοποιηθεί και δεν συντρέχει η ανωτέρω αναγκαιότητα διασταλτικής ερμηνείας της έννοιας της ζωής του ανθρώπου.²⁸ Οι νεοπαγείς αυτές διατάξεις μάλιστα, χαρακτηρίζονται από υψηλή νομοτεχνική αρτιότητα, καθώς καταφέρνουν να επιτύχουν και έναν ακόμη στόχο. Όπως εύστοχα είχε επισημάνει η Συμεωνίδου-Καστανίδου, όσο νωρίτερα τοποθετείται το σημείο έναρξης της ανθρώπινης ζωής, τόσο περιστέλλεται η προστασία της εγκύου κατά το κρίσιμο και για εκείνη στάδιο του τοκετού, καθώς αποκλείεται η εφαρμογή της ευνοϊκής ιατρικής ένδειξης του άρθρου 304 παρ. 4 περ. γ'. Πλέον, στο νέο ΠΚ, προστατεύεται μεν το έμβρυο από τις αμελείς προσβολές, παράλληλα όμως δεν περιορίζεται υπέρμετρα η προσωπική ελευθερία της εγκύου. Σε αντίθεση μάλιστα με άλλες έννομες τάξεις, όπως επί παραδείγματι στη Γαλλία,²⁹ όπου οι σχετικές συζητήσεις δεν τελεσφόρησαν, παρ' ημίν ο νομοθέτης κατόρθωσε, προσδιορίζοντας έτσι τα χρονικά σημεία κατά τα οποία οι αμελείς επενέργειες σε βάρος του εμβρύου γίνονται ποινικώς ενδιαφέρουσες, να τα συνδέσει με δύο ιατρικές διαδικασίες, τον προγεννητικό έλεγχο και τον τοκετό. Με αυτόν τον τρόπο, καίτοι εκ πρώτης όψεως διακρίνουμε ένα εγκλημα κοινό

(“όποιος...”), στην πραγματικότητα ποινικοποιούνται οι κακότεχνοι χειρισμοί των ιατρών και των μαιών, αφού εκείνοι είναι που τελούν ή συμπράττουν στις ανωτέρω ιατρικές πράξεις.³⁰ Κατ' επέκταση, δεν απαξιολογείται ποινικά κάθε αμελής συμπεριφορά της εγκύου³¹ (π.χ. υπερεργασία, σωματική άσκηση, κατανάλωση αλκοόλ, κάπνισμα, ταξίδια) ή τρίτου (π.χ. πρόκληση τροχαίου ατυχήματος από αμέλεια, καθυστερημένη μεταγωγή της κυοφορούσας στο μαιευτήριο), πράγμα που θα καθιστούσε μια εγκυμοσύνη αφόρητα επαχθή για την έγκυο και τον κοινωνικό της περίγυρο.³²

Επίλογος

Ο κλασικός προβληματισμός περί του αφετηριακού σημείου της ανθρώπινης ζωής στο Ποινικό Δίκαιο ευλόγως απασχολούσε έντονα επιστήμη και νομολογία κατά το προϊσχύσαν νομοθετικό καθεστώς. Αφενός η ελλιπής προστασία του εμβρύου και αφετέρου η ασαφώς προσδιορισμένη χρονικά διάταξη της παιδοκτονίας οδηγούσαν αναπόδραστα στη δημιουργία διασταλτικών της ζωής νοητικών κατασκευασμάτων, που δεν συνάδουν με το γράμμα και το πνεύμα του νέου Ποινικού Κώδικα. Κι αν ακόμη δεν μας πείθουν τα ανωτέρω νομικά επιχειρήματα, ας αποστούμε για λίγο από τον αυστηρό χώρο της ποινικής δογματικής, κι ας συλλογιστούμε το εξής: αν η βιωσιμότητα είναι αδιάφορη για τον νομοθέτη, τότε τι μένει μόνο να διακρίνει το έμβρυο από τον άνθρωπο, αν όχι η εμφάνιση στον εξωτερικό κόσμο;

²⁷ Μηλαπιδου Μ., Παρατηρήσεις στην ΤρΕφΠλημΘεσ 3406/2015 (Χρόνος έναρξης ανθρώπινης ζωής - Τεχνητή διακοπή κύησης - Ποινική ευθύνη ιατρών), Ποινική Δικαιοσύνη, 10/2016, σ. 849.

²⁸ Μηλαπιδου Μ., Παρατηρήσεις στην ΑΠ (Ποιν) 401/2020 (Ανθρωποκτονία από αμέλεια - Ποινική ευθύνη ιατρού - Χρόνος έναρξης ανθρώπινης ζωής), Ποινική Δικαιοσύνη, 6/2021, σ. 865.

²⁹ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Το χρονικό σημείο έναρξης της ανθρώπινης ζωής στο Ποινικό Δίκαιο,

σε: Η αρχή και το τέλος της ζωής - Ηθικά, ιατρικά και νομικά προβλήματα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015, σ. 8.

³⁰ Χαραλαμπίδης Α. (επιμ.), Ο Νέος Ποινικός Κώδικας (Τόμος Β'), Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σ. 2221, 2225.

³¹ Μαργαρίτης Λ., Σωματικές Βλάβες, Σάκκουλας, 2000, σ. 71 (παραπ. 17).

³² Μηλαπιδου Μ., Παρατηρήσεις στην ΤρΠλημΑθ 1963/2013, Ποινική Δικαιοσύνη, 8-9/2013, σ. 682.